

CLASSICAL GREEK (PRINCIPAL)

9787/02

Paper 2 Prose Literature

For Examination from 2016

SPECIMEN PAPER

1 hour 30 minutes

Additional Materials: Answer Booklet/Paper

READ THESE INSTRUCTIONS FIRST

If you have been given an Answer Booklet, follow the instructions on the front cover of the Booklet.

Write your Centre number, candidate number and name on the work you hand in.

Write in dark blue or black pen.

Do not use staples, paper clips, glue or correction fluid.

DO NOT WRITE IN ANY BARCODES.

Section A

Answer **two** questions from your chosen prescribed text.

EITHER

Plato, *Symposium* 201d–215a3

Answer Question 1 and **either** Question 2 **or** Question 3.

OR

Herodotus 6. 74–84, 94–117, 132–40

Answer Question 4 and **either** Question 5 **or** Question 6.

Section B

Answer **one** of the three questions set on your chosen prescribed text.

EITHER

Plato, *Symposium* 201d–215a3

Answer **either** Question 7 **or** Question 8 **or** Question 9.

OR

Herodotus 6. 74–84, 94–117, 132–40

Answer **either** Question 10 **or** Question 11 **or** Question 12.

At the end of the examination, fasten all your work securely together.

The number of marks is given in brackets [] at the end of each question or part question.

The specimen paper is for general illustrative purposes. Please see the syllabus for the relevant year of the examination for details of the prescribed texts.

The syllabus is approved for use in England, Wales and Northern Ireland as a Cambridge International Level 3 Pre-U Certificate.

This document consists of **11** printed pages and **1** blank page.

Section A

Answer **two** questions from your chosen prescribed text.

EITHER

Plato, *Symposium* 201d–215a3

Answer Question 1 and **either** Question 2 **or** Question 3.

OR

Herodotus 6. 74–84, 94–117, 132–40

Answer Question 4 and **either** Question 5 **or** Question 6.

Plato, Symposium 201d–215a3

- 1 Translate the following passage into English. Write your translation on **alternate** lines.

καὶ ἦ, οὐκ εὐφημήσεις; ἔφη· ἦ οἶει, ὅτι ἀν μὴ καλὸν ἦ, ἀναγκαῖον αὐτὸ εῖναι αἰσχρόν;
μάλιστά γε.

ἦ καὶ ἀν μὴ σοφόν, ἀμαθές; ἦ οὐκ ἥσθησαι ὅτι ἔστιν τι μεταξὺ σοφίας καὶ ἀμαθίας;
τί τοῦτο;

τὸ ὄρθὰ δοξάζειν καὶ ἀνευ τοῦ ἔχειν λόγον δοῦναι οὐκ οἰσθ’, ἔφη, ὅτι οὔτε ἐπίστασθαί ἔστιν—
ἀλογον γὰρ πρᾶγμα πῶς ἀν εἴη ἐπιστήμη; —οὔτε ἀμαθία—τὸ γὰρ τοῦ ὄντος τυγχάνον πῶς
ἀν εἴη ἀμαθία; —ἔστι δὲ δήπου τοιοῦτον ἡ ὄρθὴ δόξα, μεταξὺ φρονήσεως καὶ ἀμαθίας.

ἀληθῆ, ἦν δ’ ἐγώ, λέγεις.

Plato, Symposium 201e–202a

[10]

EITHER

2 Read the following passage and answer the questions.

τίνες οὖν, ἔφην ἐγώ, ὡς Διοτίμα, οἵ φιλοσοφοῦντες, εἰ μήτε οἱ σοφοὶ μήτε οἱ ἀμαθεῖς;

δῆλον δή, ἔφη, τοῦτό γε ἥδη καὶ παιδί, ὅτι οἱ μεταξὺ τούτων ἀμφοτέρων, ὃν ἂν εἴη καὶ ὁ Ἐρως. ἔστιν γὰρ δὴ τῶν καλλίστων ἡ σοφία, Ἐρως δ' ἔστιν ἔρως περὶ τὸ καλόν, ὡστε ἀναγκαῖον ἔρωτα φιλόσοφον εἶναι, φιλόσοφον δὲ ὄντα μεταξὺ εἶναι σοφοῦ καὶ ἀμαθοῦς. αἰτίᾳ δὲ αὐτῷ καὶ τούτων ἡ γένεσις· πατρὸς μὲν γὰρ σοφοῦ ἔστι καὶ εὐπόρου, μητρὸς δὲ οὐ σοφῆς καὶ ἀπόρου. ή μὲν οὖν φύσις τοῦ δαίμονος, ὡς φίλε Σώκρατες, αὕτη· ὃν δὲ σὺ ψήθης ἔρωτα εἶναι, θαυμαστὸν οὐδὲν ἔπαθες. ψήθης δέ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ τεκμαιρομένη ἐξ ὃν σὺ λέγεις, τὸ ἔρωμενον ἔρωτα εἶναι, οὐ τὸ ἔρων· διὰ ταῦτά σοι οἷμαι πάγκαλος ἐφαίνετο ὁ Ἐρως. καὶ γὰρ ἔστι τὸ ἔρωστὸν τὸ τῷ ὄντι καλὸν καὶ ἀβρὸν καὶ τέλεον καὶ μακαριστόν· τὸ δέ γε ἔρων ἄλλην ἰδέαν τοιαύτην ἔχον, οἶαν ἐγὼ διηλθον.

καὶ ἐγὼ εἶπον, εἰεν δή, ὡς ξένη, καλῶς γὰρ λέγεις· τοιοῦτος δὲν ὁ Ἐρως τίνα χρείαν ἔχει τοῖς ἀνθρώποις;

τοῦτο δὴ μετὰ ταῦτ', ἔφη, ὡς Σώκρατες, πειράσομαι σε διδάξαι. ἔστι μὲν γὰρ δὴ τοιοῦτος καὶ οὗτο γεγονὼς ὁ Ἐρως, ἔστι δὲ τῶν καλῶν, ὡς σὺ φής. εἰ δέ τις ἡμᾶς ἐρωτεῖ· τί τῶν καλῶν ἔστιν ὁ Ἐρως, ὡς Σώκρατές τε καὶ Διοτίμα; ὥδε δὲ σαφέστερον· ἐρᾶ ὁ ἔρων τῶν καλῶν· τί ἐρᾶ;

καὶ ἐγὼ εἶπον ὅτι γενέσθαι αὐτῷ.

Plato, *Symposium* 204a–d

- (a) Lines 1–9 (τίνες οὖν . . . ὡς φίλε Σώκρατες, αὕτη): what is Diotima arguing here and how does the language make the argument clear? [10]
- (b) Lines 9–21 (ὅν δὲ σὺ . . . γενέσθαι αὐτῷ): what impression do you get here of the relationship between Diotima and Socrates? [15]

[Total: 25]

OR

3 Read the following passage and answer the questions.

καὶ ἐξαίφνης τὴν αὐλειον θύραν κρουομένην πολὺν ψόφον παρασχεῖν ως κωμαστῶν, καὶ αὐλητρίδος φωνὴν ἀκούειν. τὸν οὖν Ἀγάθωνα, παιδες, φάναι, οὐ σκέψεσθε; καὶ ἐὰν μέν τις τῶν ἐπιτηδείων ἦ, καλεῖτε· εἰ δὲ μή, λέγετε ὅτι οὐ πίνομεν ἀλλ’ ἀναπαυόμεθα ἥδη.

5

καὶ οὐ πολὺ ὕστερον Ἀλκιβιάδου τὴν φωνὴν ἀκούειν ἐν τῇ αὐλῇ σφόδρα μεθύοντος καὶ μέγα βιῶντος, ἐρωτῶντος ὅπου Ἀγάθων καὶ κελεύοντος ἄγειν παρ’ Ἀγάθωνα. ἄγειν οὖν αὐτὸν παρὰ σφᾶς τὴν τε αὐλητρίδα ὑπολαβοῦσαν καὶ ἄλλους τινὰς τῶν ἀκολούθων, καὶ ἐπιστῆναι ἐπὶ τὰς θύρας ἐστεφανωμένον αὐτὸν κιττοῦ τέ τινι στεφάνῳ δασεῖ καὶ ἵων, καὶ ταινίας ἔχοντα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πάνυ πολλάς, καὶ εἰπεῖν· ἄνδρες, χαίρετε· μεθύοντα ἄνδρα πάνυ σφόδρα δέξεσθε συμπότην, ἦ ἀπίωμεν ἀναδήσαντες μόνον Ἀγάθωνα, ἐφ’ ὥπερ ἥλθομεν; ἐγὼ γάρ τοι, φάναι, χθὲς μὲν οὐχ οἶσις τ’ ἐγενόμην ἀφικέσθαι, νῦν δὲ ἡκώ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ ἔχων τὰς ταινίας, ἵνα ἀπὸ τῆς ἐμῆς κεφαλῆς τὴν τοῦ σοφωτάτου καὶ καλλίστου κεφαλὴν ἐὰν εἴπω οὐτωσὶ ἀναδήσω. ἀρα καταγελάσεσθε μου ως μεθύοντος; ἐγὼ δέ, κανόνις γελάτε, ὅμως εῦ οἴδ’ ὅτι ἀληθῆ λέγω. ἀλλά μοι λέγετε αὐτόθεν, ἐπὶ όητοῖς εἰσίω ἦ μή; συμπίεσθε ἷ οὐ;

10

15

Plato, *Symposium* 212c–213a

- (a) Lines 1–12 (καὶ ἐξαίφνης . . . πάνυ πολλάς): how does Plato create a vivid description of Alcibiades' entrance? [15]
- (b) Lines 12–19 (ἄνδρες, χαίρετε . . . συμπίεσθε ἷ οὐ): what do you find striking in these lines? [10]

[Total: 25]

[Section A total: 35]

Herodotus 6. 74–84, 94–117, 132–140

- 4** Translate the following passage into English. Write your translation on **alternate** lines.

ἐσβαλόμενοι δὲ τοὺς ἵππους ἐς ταύτας καὶ τὸν πεζὸν στρατὸν
ἐσβιβάσαντες ἐς τὰς νέας, ἔπλεον ἐξακοσίησι τριήρεσι ἐς τὴν
Ιωνίην. ἐνθεῦτεν δὲ οὐ παρὰ τὴν ἡπειρον εῖχον τὰς νέας ιθὺ τοῦ τε
Ἐλλησπόντου καὶ τῆς Θρηίκης, ἀλλ' ἐκ Σάμου ὁρμώμενοι παρά τε
Ικάριον καὶ διὰ νήσων τὸν πλόον ἐποιεῦντο, ὡς μὲν ἐμοὶ δοκέειν,
δείσαντες μάλιστα τὸν περίπλοον τοῦ Ἀθω, ὅτι τῷ προτέρῳ ἔτει
ποιεύμενοι ταύτη τὴν κομιδὴν μεγάλως προσέπταισαν· πρὸς δὲ καὶ ἡ
Νάξος σφέας ἡνάγκαζε πρότερον οὐκ ἀλοῦσα.

Herodotus 6.95

[10]

EITHER

- 5** Read the following passage and answer the questions.

ὅκως ὁ Σπαρτιήτης κῆρυξ προσημαίνοι τι Λακεδαιμονίοισι, ἐποίευν
καὶ οἱ Ἀργεῖοι τώντο τοῦτο.

μαθὼν δὲ ὁ Κλεομένης ποιεῦντας τοὺς Αργείους ὄκοιόν τι ὁ σφέτερος
κῆρυξ σημήνειε, παραγγέλλει σφι, ὅταν σημήνῃ ὁ κῆρυξ ποιέεσθαι
ἄριστον, τότε ἀναλαβόντας τὰ ὅπλα χωρέειν ἐς τοὺς Αργείους. ταῦτα
καὶ ἐγένετο ἐπιτελέα ἐκ τῶν Λακεδαιμονίων· ἄριστον γὰρ
ποιευμένοισι τοῖσι Αργείοισι ἐκ τοῦ κηρύγματος ἐπεκέατο, καὶ
πολλοὺς μὲν ἐφόνευσαν αὐτῶν, πολλῷ δέ τι πλεῦνας ἐς τὸ ἄλσος τοῦ
Ἄργου καταφυγόντας περιζόμενοι ἐφύλασσον.

ἐνθεῦτεν δὲ ὁ Κλεομένης ἐποίεε τοιόνδε. ἔχων αὐτομόλους ἄνδρας
καὶ πυνθανόμενος τούτων, ἐξεκάλεε πέμπων κήρυκα ὀνομαστὶ⁵
λέγων τῶν Αργείων τοὺς ἐν τῷ ίδῳ ἀπεργμένους, ἐξεκάλεε δὲ φὰς
αὐτῶν ἔχειν τὰ ἄποινα. ἄποινα δὲ ἐστὶ Πελοποννησίοισι δύο μνέαι
τεταγμέναι κατ’ ἄνδρα αἰχμάλωτον ἐκτίνειν. κατὰ πεντήκοντα δὴ ὡν
τῶν Αργείων ὡς ἕκαστους ἐκκαλεύμενος ὁ Κλεομένης ἔκτεινε. ταῦτα
δέ κως γινόμενα ἐλελήθεε τοὺς λοιποὺς τοὺς ἐν τῷ τεμένει· ἄτε γὰρ
πυκνοῦ ἐόντος τοῦ ἄλσεος, οὐκ ὥρων οἱ ἐντὸς τοὺς ἐκτὸς ὅ τι
ἐπρησσον, πρὸν γε δὴ αὐτῶν τις ἀναβάς ἐπὶ δένδρον κατεῖδε τὸ
ποιεύμενον. οὕκων δὴ ἔτι καλεόμενοι ἐξήισαν. ἐνθαῦτα δὴ ὁ
Κλεομένης ἐκέλευε πάντα τινὰ τῶν εἰλωτέων περινέειν ὑλῇ τὸ ἄλσος,¹⁰
τῶν δὲ πειθομένων ἐνέπρησε τὸ ἄλσος. καιομένου δὲ ἦδη ἐπείρετο
τῶν τινα αὐτομόλων τίνος εἴη θεῶν τὸ ἄλσος· ὃ δὲ ἐφῆ Ἄργου εἶναι. ὁ
δὲ ὡς ἤκουσε, ἀναστενάξας μέγα εἶπε ‘ὦ Ἀπόλλον χρηστήριε, ή
μεγάλως με ἡπάτηκας φάμενος Ἄργος αἰρήσειν· συμβάλλομαι δ’¹⁵
ἔξήκειν μοι τὸ χρηστήριον.’

5

10

15

20

25

Herodotus 6.77–80

- (a) Lines 1–9 (ὅκως ὁ . . . ἐφύλασσον): pick out the verbal repetitions in these lines. Why do you think Herodotus uses this technique? [10]
- (b) Lines 10–25 (ἐνθεῦτεν . . . τὸ χρηστήριον): illustrate Herodotus' skill as a story-teller from this passage. [15]

[Total: 25]

OR

6 Read the following passage and answer the questions.

ώς δέ σφι διετέτακτο καὶ τὰ σφάγια ἐγίνετο καλά, ἐνθαῦτα ώς ἀπείθησαν οἱ Αθηναῖοι δρόμῳ ἵεντο ἐς τοὺς βαρβάρους. ἦσαν δὲ στάδιοι οὐκ ἐλάσσονες τὸ μεταίχμιον αὐτῶν ἡ ὁκτώ. οἱ δὲ Πέρσαι ὅρέοντες δρόμῳ ἐπιόντας παρεσκευάζοντο ώς δεξόμενοι, μανίην τε τοῖσι Αθηναίοισι ἐπέφερον καὶ πάγχυ ὀλεθρίην, ὅρέοντες αὐτοὺς ὀλίγους καὶ τούτους δρόμῳ ἐπειγομένους, οὔτε ἵππους ὑπαρχούσης σφι οὔτε τοξευμάτων. ταῦτα μέν νυν οἱ βάρβαροι κατείκαζον· Αθηναῖοι δὲ ἐπείτε ἀθρόοι προσέμιξαν τοῖσι βαρβάροισι, ἐμάχοντο ἀξίως λόγου. πρῶτοι μὲν γὰρ Ἑλλήνων πάντων τῶν ήμεῖς ἴδμεν δρόμῳ ἐς πολεμίους ἐχρήσαντο, πρῶτοι δὲ ἀνέσχοντο ἐσθῆτά τε Μηδικὴν ὅρέοντες καὶ τοὺς ἄνδρας ταύτην ἐσθημένους· τέως δὲ ἦν τοῖσι Ἑλλησι καὶ τὸ οὖνομα τὸ Μήδων φόβος ἀκοῦσαι.

μαχομένων δὲ ἐν τῷ Μαραθῶνι χρόνος ἐγίνετο πολλός, καὶ τὸ μὲν μέσον τοῦ στρατοπέδου ἐνίκων οἱ βάρβαροι, τῇ Πέρσαι τε αὐτοὶ καὶ Σάκαι ἐτετάχατο· κατὰ τοῦτο μὲν δὴ ἐνίκων οἱ βάρβαροι καὶ όήξαντες ἐδίωκον ἐς τὴν μεσόγαιαν, τὸ δὲ κέρας ἐκάτερον ἐνίκων Αθηναῖοί τε καὶ Πλαταιέες· νικῶντες δὲ τὸ μέσον όήξασι αὐτῶν συναγαγόντες τὰ κέρεα ἀμφότερα ἐμάχοντο, καὶ ἐνίκων Αθηναῖοι. φεύγοντι δὲ τοῖσι Πέρσησι εἴποντο κόπτοντες, ἐς ὃ ἐς τὴν θάλασσαν ἀπικόμενοι πῦρ τε αἴτεον καὶ ἐπελαμβάνοντο τῶν νεῶν.

Herodotus 6.112–13

- (a) Lines 1–12 (ώς δέ σφι . . . ἀκοῦσαι): how does Herodotus create a compelling account of the beginning of the battle of Marathon in these lines? [15]
- (b) Lines 13–21 (μαχομένων . . . τῶν νεῶν): on the basis of these lines, what is your view of Herodotus as a military historian? [10]

[Total: 25]

[Section A total: 35]

Section B

Answer **one** of the three questions set on your chosen prescribed text.

You should refer in your answer both to the text itself and, where relevant, to the wider historical, social, political and cultural context. Credit will be given for engagement with secondary literature, where appropriate.

EITHER

Plato, *Symposium* 201d–215a3

Answer **either** Question 7 **or** Question 8 **or** Question 9.

OR

Herodotus 6. 74–84, 94–117, 132–40

Answer **either** Question 10 **or** Question 11 **or** Question 12.

EITHER

- 7** Read the following passage and answer the question.

ἀλλ’ ἐγώ, η̄ δ’ η̄, σαφέστερον ἔρω. κυοῦσιν γάρ, ἔφη, ὡς Σώκρατες, πάντες ἀνθρωποι καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχήν, καὶ ἐπειδὴν ἐν τινι ἡλικίᾳ γένωνται, τίκτειν ἐπιθυμεῖ ἡμῶν ἡ φύσις. τίκτειν δὲ ἐν μὲν αἰσχρῷ οὐ δύναται, ἐν δὲ τῷ καλῷ. ἡ γὰρ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνουσίᾳ τόκος ἐστίν. ἔστι δὲ τοῦτο θεῖον τὸ πρᾶγμα, καὶ τοῦτο ἐν θυητῷ ὅντι τῷ ζῷῳ ἀθάνατον ἔνεστιν, ἡ κύησις καὶ ἡ γέννησις. τὰ δὲ ἐν τῷ ἀναρμόστῳ ἀδύνατον γενέσθαι. ἀνάρμοστον δ’ ἐστὶ τὸ αἰσχρὸν παντὶ τῷ θείῳ, τὸ δὲ καλὸν ἀρμόττον. Μοῖρα οὖν καὶ Εἰλείθυια ἡ Καλλονή ἐστι τῇ γενέσει. διὰ ταῦτα ὅταν μὲν καλῷ προσπελάζῃ τὸ κυοῦν, ἵλεών τε γίγνεται καὶ εὐφραινόμενον διαχεῖται καὶ τίκτει τε καὶ γεννᾷ· ὅταν δὲ αἰσχρῷ, σκυθρωπόν τε καὶ λυπούμενον συσπειρᾶται καὶ ἀποτρέπεται καὶ ἀνείλλεται καὶ οὐ γεννᾷ, ἀλλὰ ἵσχον τὸ κύημα χαλεπῶς φέρει. ὅθεν δὴ τῷ κυοῦντι τε καὶ ἡδη σπαργῶντι πολλὴ ἡ πτοίησις γέγονε περὶ τὸ καλὸν διὰ τὸ μεγάλης ὥδινος ἀπολύειν τὸν ἔχοντα. ἔστιν γάρ, ὡς Σώκρατες, ἔφη, οὐ τοῦ καλοῦ ὁ ἔρως, ὡς σὺ οἴει.

Plato, *Symposium* 206b–206e

How important is the picture of the divine and the beautiful presented in these lines and in the rest of the *Symposium* that you have read? [25]

OR

- 8** ‘Grand and inspiring but, in the cold light of day, wholly absurd.’ Discuss this view of Plato’s *Symposium*. [25]

OR

- 9** Discuss Diotima’s view that philosophical activity arises from *Eros*. [25]

Herodotus 6. 74–84, 94–117, 132–40**EITHER**

- 10** Read the following passage and answer the question.

ἐς μὲν δὴ τοσοῦτο τοῦ λόγου οἱ πάντες Ἐλλῆνες λέγουσι, τὸ ἐνθεῦτεν δὲ αὐτοὶ Πάριοι γενέσθαι ᾖδε λέγουσι. Μιλτιάδη ἀπορέοντι ἐλθεῖν ἐς λόγους αἰχμάλωτον γυναικα, ἐοῦσαν μὲν Παρίην γένος, οὖνομα δέ οἱ εἶναι Τιμοῦν, εἶναι δὲ ὑποζάκορον τῶν χθονίων θεῶν· ταύτην ἐλθοῦσαν ἐς ὅψιν Μιλτιάδεω συμβουλεῦσαι, εἰ περὶ πολλοῦ ποιέεται Πάρον ἔλεῖν, τὰ ἀν αὐτὴν ὑποθῆται, ταῦτα ποιέειν. μετὰ δὲ τὴν μὲν ὑποθέσθαι, τὸν δὲ διερχόμενον ἐπὶ τὸν κολωνὸν τὸν πρὸ τῆς πόλιος ἔοντα ἔρκος θεσμοφόρου Δήμητρος ὑπερθορεῖν, οὐ δυνάμενον τὰς θύρας ἀνοίξαι, ὑπερθορόντα δὲ ίέναι ἐπὶ τὸ μέγαρον ὃ τι δὴ ποιήσοντα ἐντός, εἴτε κινήσοντά τι τῶν ἀκινήτων εἴτε ὃ τι δὴ κοτε πρήξοντα· πρὸς τὴν θύρην ὁδὸν ἵεσθαι, καταθρώσκοντα δὲ τὴν αἵμασιὴν τὸν μηρὸν σπασθῆναι· οἱ δὲ αὐτὸν τὸ γόνυν προσπταῖσαι λέγουσι. Μιλτιάδης μέν νυν φλαύρως ἔχων ἀπέπλεε ὄπίσω, οὔτε χρήματα Αθηναίοισι ἄγων οὔτε Πάρον προσκτησάμενος, ἀλλὰ πολιορκήσας τε ἔξ καὶ εἴκοσι ἡμέρας καὶ δηιώσας τὴν νῆσον. Πάριοι δὲ πυθόμενοι ὡς ἡ ὑποζάκορος τῶν θεῶν Τιμὼ Μιλτιάδη κατηγήσατο, βουλόμενοί μιν ἀντὶ τούτων τιμωρήσασθαι, θεοπρόπους πέμπουσι ἐς Δελφούς ὡς σφεας ἡσυχίη τῆς πολιορκίης ἔσχε· ἔπειμπον δὲ ἐπειρησομένους εἰ καταχρήσωνται τὴν ὑποζάκορον τῶν θεῶν τὴν ἐξηγησαμένην τοῖσι ἐχθροῖσι τῆς πατρίδος ἄλωσιν καὶ τὰ ἐς ἔρσενα γόνον ἄρρητα ἴρᾳ ἐκφήνασαν Μιλτιάδη.

Herodotus 6.134–5

Discuss to what extent the thematic interests and narrative techniques on display here by Herodotus are typical of the other parts of book 6 that you have read. [25]

OR

- 11** How good is Herodotus at explaining events? [25]

OR

- 12** ‘More an entertainer than an historian.’ Discuss this view of Herodotus. [25]

[Section B total: 25]

BLANK PAGE

Permission to reproduce items where third-party owned material protected by copyright is included has been sought and cleared where possible. Every reasonable effort has been made by the publisher (UCLES) to trace copyright holders, but if any items requiring clearance have unwittingly been included, the publisher will be pleased to make amends at the earliest possible opportunity.

Cambridge International Examinations is part of the Cambridge Assessment Group. Cambridge Assessment is the brand name of University of Cambridge Local Examinations Syndicate (UCLES), which is itself a department of the University of Cambridge.